Volume 24, Issue 3 (May- June 2025)

PAYESH

Journal of the Iranian Institute for Health Sciences Research

An analysis of publication trends and visualization of health psychology research using Web of Science citation database

Afshin Hamdipour[1*], Hashem Atapour[1], Rasoul Heshmati[2], Arezoo Gheibi[1]

1. Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Education and Psychology, University of Tabriz, Iran
2. Department of Psychology, Faculty of Education and Psychology, University of Tabriz, Tabriz, Iran

Received: 20 April 2024
Accepted for publication: 10 May 2025
[EPub a head of print-8 July 2025]
Payesh: 2025; 24(3): 341- 354

Abstract

Objective(s): Health psychology emphasizes the role of psychological factors in the cause, progress and consequences of health and illness. The purpose of this research was to analyze the trend of publications and illustration of investigations in health psychology during the years 2013 to 2022.

Methods: The current research was a descriptive analysis carried out with a scientometric approach. The statistical population of the current research was 26,223 health psychology documents in WoS database. Data analysis was performed using Excel, Histcite and VOSviewer softwares.

Results: The findings showed that 149 countries contributed to publication of health psychology documents. The USA, England and China ranked first with the publication of 53% of documents. Researchers from Iran also ranked 20th by publishing 319 documents (1.22%). The journal "Frontiers in Psychology" was recognized as the most productive and influential journal by publishing 1068 articles (4.07 percent) and receiving 15,615 citations. "University of Melbourne" with 282 articles (1.1%) was recognized as the most productive and "University of Michigan" with 10,137 citations introduced as the most influential institute. The main topics were: hot topics, notable topics, and emerging topics.

Conclusion: The findings showed that during the years 2013 to 2022, the trend of publication of documents in health psychology was increased. It can be predicted that if the frequency of publications in health psychology continues its current trend, the cumulative frequency of publications in the next 10 years, i.e. 2031, will be more than doubled. Possibly it is time that health psychology research be directed towards priorities and needs of the society.

Keywords: Health psychology, Visualization, Collaboration network, Co-Words

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]

[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]

[*] Corresponding author: Faculty of Education and Psychology, University of Tabriz, Iran
E-mail: hamdipour@tabrizu.ac.ir

سال بیست و چهارم، شماره سوم، خرداد ـ تیر ۱۴۰۴

پایش

نشریه پژوهشکده علوم بهداشتی جهاددانشگاهی

تحلیل روند انتشار و مصورسازی پژوهشهای حوزه روان‌شناسی سلامت با استفاده از دادههای پایگاه استنادی (Web of Science -WoS)

افشین حمدی پور[1*]، هاشم عطاپور[1]، رسول حشمتی[2]، آرزو غیبی[1]

۱. گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تبریز، ایران
۲. گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۲/۱
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۲/۲۰
[نشر الکترونیک پیش از انتشار- ۱۷ تیر۱۴۰۴]
نشریه پایش: ۳۵۴- ۳۴۱ :(۳)۲۴؛ ۱۴۰۴

چکیده

مقدمه: روان‌شناسی سلامت بر نقش عوامل روانی در علت، پیشرفت و پیامدهای سلامت و بیماری تأکید دارد. هدف از پژوهش حاضر، تحلیل روند انتشار و مصورسازی پژوهش‌های حوزه روان‌شناسی سلامت طی سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۲ بود.

مواد و روش کار: پژوهش حاضر با روش توصیفی و با رویکرد علم‌سنجی انجام شد. جامعه آماری پژوهش حاضر ۲۶۲۲۳ مدرک در زمینه روان‌شناسی‌سلامت در پایگاه Web of Science (WoS) بود. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای Excel، Histcite و VOSviewer استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد ۱۴۹ کشور در انتشار تولیدات علمی حوزه روان‌شناسی‌سلامت همکاری نموده‌اند. سه کشور آمریکا، انگلیس و چین با انتشار ۵۳ درصد از تولیدات علمی این حوزه در صدر قرار گرفتند. پژوهشگرانی از ایران نیز با انتشار ۳۱۹ مدرک (۱/۲۲ درصد) رتبه بیستم را به خود اختصاص دادند. نشریه «Frontiers in Psychology» با انتشار ۱۰۶۸ مقاله (۴/۰۷ درصد) و با دریافت ۱۵۶۱۵ استناد، به‌عنوان مولدترین و تاثیرگذارترین مجله حوزه روان‌شناسی‌سلامت شناخته شد. «دانشگاه ملبورن» با انتشار ۲۸۲ مقاله (۱/۱ درصد) به‌عنوان مولدترین و «دانشگاه میشیگان» با دریافت ۱۰۱۳۷ استناد به عنوان تاثیرگذارترین سازمان در حوزه روان‌شناسی‌سلامت، شناخته شدند. همچنین در پژوهش حاضر موضوعات اصلی حوزه روان‌شناسی سلامت در سه دسته موضوعات داغ، موضوعات در معرض توجه و موضوعات نوپدید، شناسایی و معرفی شدند.

نتیجه‌گیری: یافته‌ها نشان داد در طی سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۲ روند انتشار تولیدات علمی حوزه روانشناسی‌سلامت یک‌روند افزایشی داشته است. می‌توان پیش‌بینی کرد اگر فراوانی تولیدات علمی حوزه روانشناسی‌سلامت روند جاری خود را به همین شکل طی کند فراوانی تجمعی تولیدات علمی این حوزه در ۱۰ سال آینده (تا سال ۲۰۳۱) بیش از دو برابر این میزان در سال ۲۰۲۲ خواهد شد. بنابراین این موضوع می‌طلبد تا سیاست‌گذاران و پژوهشگران، پژوهش ها را به‌سمت اولویت‌ها و نیازهای واقعی جامعه هدایت کنند.

کلیدی: روان‌شناسی سلامت، مصورسازی علم، شبکه همکاری، تحلیل هم‌واژگانی، تحلیل روند

کد اخلاق: IR.TABRIZU.REC.1403.003

* نویسنده پاسخگو: تبریز، دانشگاه تبریز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، گروه علم اطلاعات و دانش شناسی
E-mail: hamdipour@tabrizu.ac.ir

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]

[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]

مقدمه

از روان‌شناسی سلامت به‌عنوان علم مطالعه نقش روان‌شناسی در تندرستی یاد شده است [۱]. روان‌شناسی سلامت بر نقش عوامل روانی در علت، پیشرفت و پیامدهای سلامت و بیماری تأکید دارد. روان‌شناسی سلامت تلاش می‌کند مدل ساده‌ای از سلامتی و عوامل چندوجهی مرتبط با بیماری جسمی را ارائه کند [۲]. با درک عوامل روان‌شناختی که ممکن است بر سلامت اثرگذار باشد و با به کارگیری این علم به‌صورت سازنده، روان‌شناسان سلامت می‌توانند وضعیت سلامتی را به‌صورت مستقیم با بیماران یا به‌طور غیرمستقیم در برنامه‌های سلامت عمومی در مقیاس بزرگ بهبود بخشند. هسته روان‌شناسی سلامت، مفهوم رفتار سلامت است که نقش عمده‌ای در ارتقای سلامت، پیشگیری از بیماری، شروع بیماری و رفتار بیمار در یک محیط درمان از طریق مسیرهای زیست‌شناختی و روان‌شناختی دارد [۳].

روان‌شناسی سلامت یک رشته در حال گسترش در بریتانیا، سراسر اروپا، استرالیا، نیوزلند و در ایالات متحده است. برای بسیاری از دانشجویان گذراندن دوره روان‌شناسی سلامت به‌عنوان بخشی از مدرک روان‌شناسی آنها اجباری است. اما برای سایر رشته‌های مرتبط مانند پزشکی، پرستاری، مطالعات بهداشتی و دندانپزشکی، روان‌شناسی سلامت بخشی از مطالعات اختیاری آنها است. بااین‌حال، علاوه بر مطالعه روان‌شناسی سلامت در سطح مقدماتی، تعداد فزاینده‌ای از دانشجویان، مدارک بالاتری را در روان‌شناسی سلامت به‌عنوان ابزاری برای توسعه حرفه خود دریافت می‌کنند. این موضوع منجر به طیف وسیعی از بحث‌ها، در مورد آینده روان‌شناسی سلامت و نقش‌های احتمالی یک روان‌شناس سلامت شده است. روان‌شناسان سلامت ممکن است آموزش دهند، پژوهش کنند، مشاوره انجام دهند یا به‌عنوان پزشک با بیماران کار کنند. تا به امروز مسیرهای شغلی شامل: روان‌شناس بالینی سلامت، روان شناس سلامت جامعه‌نگر و روان‌شناس سلامت پژوهش‌محور در این حوزه ایجاد شده است [۲].

روان‌شناسان سلامت بامطالعه ویژگی‌های رفتاری مرتبط با سالم ماندن، به چگونگی بهبودبخشیدن به کیفیت زندگی می‌پردازند. با توجه به اهمیت موضوع روان‌شناسی سلامت، ضرورت تعیین وضعیت تولیدات علمی پژوهشگران این حوزه، به‌ویژه پژوهشگران کشورمان، بدیهی به نظر می‌رسد. در دوره بعد از بیماری همه‌گیر کووید-۱۹، توجه به سلامت روان انسان‌ها از اهمیت بیشتری برخوردار شده است و لزوم توجه پژوهشگران حوزه روان به بررسی پیامدهای روانی این بیماری و چاره‌اندیشی در راستای آن از اهمیت بالایی برخوردار بود. بیماری کووید-۱۹ یک وضعیت اضطراری در سراسر جهان ایجاد کرد که تهدیدی ویرانگر برای شاخص‌های سلامت روان، اقتصاد و روابط اجتماعی بوده است. در این دوره، فاصله‌گذاری اجتماعی و قرنطینه آسیب جدی به روابط اجتماعی وارد کرد. کاهش روابط اجتماعی به بحران‌های جدی به‌ویژه مسائل روانی در کلان‌شهرها منجر شد [۴]. یونیسف در گزارشی تأثیر کووید-۱۹ بر سلامت روان نوجوانان و جوانان را در ماه‌های اول واکنش به همه‌گیری بررسی کرد. آن‌ها با ارزیابی سریع صدای ۸۴۴۴ نوجوان و جوان بین ۱۳ تا ۲۹ سال در ۹ کشور به این نتایج دست یافتند: از میان شرکت‌کنندگان، ۲۷ درصد احساس پریشانی و ۱۵ درصد افسردگی را در هفته اول گزارش کردند. ۴۶ درصد از شرکت‌کنندگان گزارش دادند که انگیزه کمتری برای انجام فعالیت هایی دارند که معمولاً از آن‌ها لذت می‌بردند و ۳۶ درصد اعلام کردند برای انجام کارهای معمولی، انگیزه کمتری دارند. ۴۳ درصد از زنان در مقایسه با ۳۱ درصد از شرکت‌کنندگان مرد، نسبت به آینده بدبین هستند. ۷۳ درصد احساس کردند که برای سلامت جسمی و روانی خود به درخواست کمک نیاز دارند [۵]. همه این شواهد نشان داد که توجه به سلامت روانی تا چه اندازه اهمیت دارد و پژوهشگران این حوزه تا چه اندازه به این پیامدها واکنش نشان داده‌اند. در این زمینه بررسی انتشارات کشورها می‌تواند اهمیت موضوع و کاستی‌ها را نشان دهد. بررسی روند موضوعی انتشارات پژوهشگران حوزه روان‌شناسی سلامت می‌تواند سبب شناسایی موضوعات و گرایش‌های مورد توجه، نقاط عطف، و گرایش‌های نوظهور گردد. نتایج شناسایی این موارد، گذشته از صرفه‌جویی در وقت و هزینه و تلاش تکراری افراد، می‌تواند در هدایت پژوهشگران به سوی موضوعات بدیع و پرکاربرد راهنمای خوبی باشد؛ بنابراین تبیین و تحلیل روند انتشارات و مصورسازی پژوهش‌های حوزه روان‌شناسی سلامت به‌منظور هماهنگ شدن با تحولات آن در طول زمان ضروری است. متخصصان مطالعات سنجش علم، با روش‌ها و فنون مختلف به مطالعه و پایش قلمروهای موضوعی می‌پردازند. هر کدام از آن فنون، اطلاعات جدید و متفاوتی درباره قلمروهای موضوعی مورد بررسی را ارائه می‌دهند [۶].

در سال ۱۹۷۳، انجمن روان‌شناسی آمریکا (APA) کارگروهی را برای تأسیس رشته روان‌شناسی سلامت تعیین کرد. در سال ۱۹۷۸

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]
[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]

انجمن روان‌شناسی آمریکا، بخش سی و هشت خود یعنی انجمن روان‌شناسی سلامت را به‌عنوان یک سازمان علمی، آموزشی، حرفه ای برای پژوهشگران علاقه‌مند به روان شناسی، پزشکی یا فصل مشترک آنها، ایجاد کرد و از آن زمان، روان‌شناسی سلامت به‌عنوان یکی از مهم‌ترین رویدادها در قلمرو روان‌شناسی طی ۵۰ سال گذشته شناخته شده است [۳] و از نظر آموزش، تحقیق و عمل یک حوزه در حال گسترش است [۲].

بررسی بروندادهای پژوهشی و وضعیت کلی پژوهش‌ها با به‌کارگیری فنون علم‌سنجی به ثبت تغییرات و جنبه‌های گوناگون یک حوزه پژوهشی کمک می‌کند. مطالعه برخی از تحقیقات گذشته، نشان می‌دهد که موضوع روان‌شناسی از زوایای مختلف می‌تواند موضوع پژوهش علم‌سنجی باشد. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به تولیدات علمی روان‌شناسی ایران [۷]، تولیدات علمی پژوهشگران حوزه روان‌شناسی [۸]، سه دهه پژوهش‌های روانشناختی ایران [۹]، الگوهای هم‌نویسندگی و روندهای موضوعی تولیدات علمی پژوهشگران علم روان‌شناسی دانشگاه‌های شهر تهران [۱۰]، بروندادهای پژوهشی حوزه روان شناسی و بررسی حضور آن‌ها در رسانه‌های اجتماعی علمی [۱۱]، تحلیل کتاب‌سنجی در مورد ظهور و رشد انتشارات روان‌شناسی [۱۲]، کتاب‌سنجی تحقیقات فناوری سلامت [۱۳]، روان‌شناسی سلامت [۱۴]، تحلیل کتاب‌سنجی مداخلات بر پایه فناوری در روان‌شناسی بالینی و سلامت [۱۵]، روند انتشار در تحقیقات سلامت بر پایه تلفن همراه [۱۶]، اولویت های پژوهشی علوم باز در روان‌شناسی سلامت [۱۷]، تحلیل کتاب سنجی خستگی از هم‌دردی و تاب‌آوری روان‌شناختی [۱۸]، تحلیل انتشارات روان‌شناسی مثبت‌نگر [۱۹]، آثار گناه در اختلال روان شناختی [۲۰]، مصورسازی پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی [۲۱]، تحلیل پژوهش‌های روان‌درمانی [۲۲]، و مطالعه وضعیت انتشارات و شبکه‌های همکاری علمی و هم‌رخدادی واژگان حوزه روان شناسی ایران در ۱۰ دانشگاه برتر در پایگاه اسکوپوس [۲۳] را که از جنبه های مختلف علم‌سنجی بررسی نموده‌اند، اشاره کرد. از شاخص‌های علم‌سنجی می‌توان تحلیل استنادی [۲۴]، تحلیل هم‌رخدادی واژگان [۲۵]، تحلیل آلتمتریک [۲۶]، و تحلیل شبکه‌های هم‌تالیفی [۲۷] را نام برد. برخی از این شاخص‌ها در مطالعه حاضر مورد استفاده قرار گرفته و در بخش روش‌شناسی پژوهش، به‌طور مفصل توضیح داده شده است. با این‌وجود، موضوع بررسی انتشارات روان‌شناسی سلامت تاکنون موردتوجه پژوهشگران حوزه‌های روان‌شناسی و علم‌سنجی نبوده و نوآوری پژوهش حاضر نیز همین مسئله است.

این مقاله قصد دارد ارتباط بین پژوهشگران و نیز پژوهش‌های انجام شده را از طریق تحلیل‌های هم‌واژگانی و هم‌تألیفی در قالب یک بررسی علم‌سنجی انجام دهد و نتایج را از طریق ترسیم و تحلیل نقشه علم ارائه دهد تا مدیران و سیاست‌گذاران علمی بتوانند از نتایج آن، استفاده نمایند و هم‌راستا با آن‌ها برنامه‌ریزی کنند. از نتایج این مطالعه، شناخت روند گرایش‌های موضوعی و ارتباط بین نویسندگان حوزه روان‌شناسی سلامت در یک دوره ده ساله خواهد بود. نتایج حاصل از چنین پژوهش‌هایی که ماهیت علمی دارند، می تواند در سایر حوزه‌های دانش مانند علوم‌سیاسی، علوم‌اجتماعی، روان‌شناسی شخصیت، جامعه‌شناسی و... تأثیرگذار و ارزشمند باشد. افزون بر این موارد، نتایج پژوهش حاضر نقش مهمی در سیاست گذاری‌های آینده حوزه روان‌شناسی سلامت و حوزه‌های مرتبط با آن دارد و مصورسازی و دیداری‌سازی حاصل از این پژوهش نیز می تواند به پژوهشگران، درک و آگاهی عمیقی از شبکه‌های پژوهشی این حوزه بدهد و از انجام پژوهش‌های تکراری جلوگیری کند. بنابراین تأکید پژوهش حاضر بر انتشارات نمایه شده در پایگاه استنادی WoS حول محور موضوع روان‌شناسی سلامت در بازه زمانی ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۲ است و قصد دارد به این مسئله پاسخ دهد که با توجه به اهمیت روان‌شناسی سلامت، روان‌شناسان و پژوهشگران این حوزه موضوعی، تا چه اندازه در تحقیقات خود به این موضوع توجه نموده‌اند؟

مواد و روش کار

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی با رویکرد علم‌سنجی بود که با به‌کارگیری تحلیل هم‌رخدادی واژگان و تحلیل هم‌تألیفی به ترسیم نقشه علمی و خوشه‌بندی اقدام شد. داده‌های موردنیاز پژوهش حاضر بر پایه عنوان، چکیده و کلیدواژه مقاله‌های نمایه شده از پایگاه استنادی WoS طی بازه زمانی ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۲ میلادی استخراج شد. جامعه آماری این پژوهش ۲۶۲۲۳ مدرک بود که در تاریخ ۱۷ مهرماه ۱۴۰۲ برابر با ۱۹ اکتبر ۲۰۲۳ میلادی، مطابق با راهبرد جستجو از پایگاه WoS، بازیابی و گردآوری شدند:

(TS= (Psychology)) AND TS= ("incurable diseases" OR "Mourning" OR "cigarettes" OR "rehabilitation" OR "Psychological well-being" OR "Spiritual well-being" OR "unhealthy behavior" OR "Psychosocial biological model" OR "old age" OR "Psychological models" OR "healthy

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]
[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]

behavior" OR "life style" OR "Death" OR "addiction" OR "Spiritual psychology" OR "obesity" OR "positive psychology" OR "Personality and diseases" OR "Chronic Diseases" OR "Heart disease" OR "Solving eating disorders" OR "social support" OR "Stress, mental pressure" OR "Autoimmune diseases" OR "diabetes" OR "burn" OR "compatibility" OR "Adaptation to chronic diseases") AND PY=2013-2022

به‌این‌ترتیب، داده‌ها در ۵۳ فایل (۵۲ فایل حاوی ۵۰۰ رکورد و فایل آخر شامل ۲۲۳ رکورد) استخراج و ذخیره شدند و با استفاده از نرم‌افزارهای Excel، Histcite و VOSviewer تحلیل گردیدند.

شایان ذکر است برای انتخاب عبارات و کلیدواژگان موضوعی جامع در حوزه روان‌شناسی سلامت، هم از نظر متخصصان موضوعی، هم از سرعنوان موضوعی پزشکی MESH و هم از کلیدواژگان مقالات رشته استفاده گردید، پس از تهیه کامل این کلیدواژگان، یکدست سازی صورت گرفت و در راهبرد جستجو به کار گرفته شد. حد آستانه برای کلیدواژه‌ها، فراوانی رخداد ۵۰ به بالا با کلیدواژگان نویسنده در نظر گرفته شد. زیرا تعداد مدارک دارای کلیدواژه‌های با فراوانی کمتر از این مقدار، بسیار زیاد و ترسیم ساختار آن بسیار گسترده‌بود و این امر ضمن دشوار نمودن فرآیند تحلیل، دقت لازم در تحلیل داده‌ها را کاهش می‌داد. تحلیل داده‌ها با به‌کارگیری تحلیل هم‌رخدادی واژگان و تحلیل شبکه هم‌تألیفی انجام شده است. از خروجی‌های نرم‌افزار VOSviewer به دو صورت نقشه چگالی و شبکه موضوعی استفاده شده است.

یافته ها

یافته‌ها در جدول ۱ نشان داد از تعداد ۲۶۲۲۳ مدرک منتشر شده در حوزه روان‌شناسی سلامت؛ بیش‌ترین تعداد مقاله‌ها در سال ۲۰۲۲ میلادی برابر با ۳۸۹۷ مدرک (۱۴/۸۶ درصد) و کم‌ترین آن ها در سال ۲۰۱۳ میلادی با تعداد ۱۶۰۹ مدرک (۶/۱۴ درصد) منتشر شده است. همچنین بیشترین استناد محلی و جهانی دریافت شده به‌ترتیب برابر با ۳۵۸۹ و ۵۳۳۸۸ استناد در سال ۲۰۱۴ بود. هر چند روی‌هم‌رفته در دوره زمانی مورد بررسی، روند انتشار در حوزه روان‌شناسی سلامت، صعودی بوده اما به نظر می‌رسد تعداد انتشارات در این حوزه از سال ۲۰۱۹ همزمان با آغاز همه‌گیری کووید-۱۹ شتاب بیشتری به خود گرفته است. در نمودار ۱ همبستگی معنی‌دار بین فراوانی تجمعی سالانه انتشارات حوزه روان‌شناسی سلامت (Cna) و سال‌های (Y) بین ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۲ مشاهده شد. در این دوره زمانی، پیشرفت تجمعی به‌وسیله یک معادله به‌شکل رگرسیون خطی معادله ۱ نمایش داده‌می‌شود:

(۱) معادله Cna =۲۶۸۹,۷x-۲۶۰۶.۴

با به‌کارگیری معادله ۱ می‌توان پیش‌بینی کرد اگر فراوانی انتشارات حوزه روان‌شناسی سلامت روند جاری خود را به همین شکل طی کند فراوانی تجمعی انتشارات این حوزه موضوعی در ۱۰ سال آینده یعنی سال ۲۰۳۱ بیش از دو برابر آن در سال ۲۰۲۲ خواهد شد.

در بررسی نشریات، مشخص شد که نشریه «Frontiers in Psychology» با انتشار ۱۰۶۸ مقاله (۴/۰۷ درصد)، بیش‌ترین تعداد تولیدات علمی را در حوزه روان‌شناسی سلامت دارا بود و از این نظر در رتبه نخست قرار داشت. همچنین این مجله با دریافت ۱۵۶۱۵ استناد در رتبه اول قرار گرفت و تاثیرگذارترین مجله حوزه روان‌شناسی سلامت شناخته شد. همچنین نشریه «International Journal of Environmental Research and Public Health» با انتشار ۳۲۸ مدرک (۱/۲۵ درصد)، و نشریه «Journal of Health Psychology»نیز با انتشار ۲۶۵ مدرک (۱/۰۱ درصد)، در حوزه روان‌شناسی سلامت، به‌ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفتند. نشریه American Psychologist با انتشار ۱۶۷ مدرک در رتبه هشتم و با داشتن ضریب تأثیر ۱۶,۴، دارای بیشترین ضریب تأثیر در بین مجلات روان‌شناسی سلامت بود و نشریه Cochrane Database of Systematic Reviews از نظر تعداد انتشارات با ۱۲۱ مدرک در رتبه دهم و از حیث میانگین استناد به هر مدرک، با میانگین ۷۹,۹۳ استناد به هر مدرک در رتبه اول قرار داشت.

از ۱۵۶۰۷ دانشگاه و مؤسسه فعال در حوزه روان‌شناسی سلامت، سه دانشگاه Univ Melbourne، Univ Michigan، و UCL به‌ترتیب با انتشار ۲۸۲، ۲۵۶ و ۲۱۸ مدرک، هر کدام در حدود یک درصد از تولیدات علمی حوزه روان‌شناسی سلامت را در دوره مورد بررسی منتشر نموده و از این حیث پیشرو بودند. از نظر تعداد استناد جهانی Univ Michigan با دریافت ۱۰۱۳۷ استناد در رتبه اول، Harvard Univ با دریافت ۸۶۴۹ استناد در رتبه دوم و UCL با دریافت ۸۳۷۰ استناد در رتبه سوم قرار داشتند.

از ۱۴۹ کشور مشارکت‌کننده در تولید مدارک حوزه روان‌شناسی سلامت، سه کشور آمریکا با ۸۸۶۸ مدرک (۳۳/۸۲ درصد)، انگلیس با ۳۱۵۲ مدرک (۱۲ درصد) و چین با ۲۰۹۱ مدرک (۸ درصد) پیشرو بودند. این سه کشور روی هم رفته بیش از ۵۳ درصد تولیدات علمی حوزه روان‌شناسی سلامت را منتشر نموده‌اند. کشور ایران نیز با انتشار ۳۱۹ مدرک (۱/۲۲ درصد) در این حوزه در رتبه ۲۰ جهان قرار گرفت. برای ترسیم شبکه همکاری کشورها حد

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]

[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]

آستانه با معیار ۵ مدرک و دریافت ۱۰۰ استناد در نظر گرفته شد که از تعداد ۱۴۹ کشور تعداد ۸۹ کشور در نهایت به‌عنوان گره در شبکه وارد و ۸ خوشه مستقل را تشکیل دادند (شکل ۱).

همان‌گونه که در شکل ۱ مشخص شده، خوشه‌ها با رنگ‌های متفاوت از هم، ترسیم شده که هر رنگ، بیانگر یک شبکه همکاری با تعدادی گره است. در این نقشه، گره‌ها، بیانگر کشورهای تولیدکننده آثار حوزه روان‌شناسی سلامت بود. خوشه یک (رنگ قرمز) از تعداد ۳۰ گره، خوشه دوم (رنگ سبز) از ۲۶ گره، خوشه سوم (رنگ آبی تیره) از ۱۲ گره، خوشه چهارم (رنگ زرد) از ۶ گره، خوشه پنجم (رنگ بنفش) از ۵ گره، خوشه ششم (رنگ آبی روشن) از ۴ گره، خوشه هفتم (رنگ نارنجی) از ۳ گره و خوشه هشتم (رنگ قهوه‌ای) از ۳ گره تشکیل شد. خوشه یک از نظر تعداد گره، بزرگ ترین خوشه بود و با حضور کشورهای بنگلادش، مصر، اتیوپی، غنا، هند، اندونزی، ایران، ژاپن، اردن، کنیا، کویت، لبنان، مالزی، نیجریه، عمان، پاکستان، فلسطین، چین، فیلیپین، قطر، عربستان سعودی، آفریقای جنوبی، کره‌جنوبی، سریلانکا، تایوان، تایلند، تونس، ترکیه، امارات، و ویتنام تشکیل شد. یافته‌ها نشان داد تمام کشورهای این خوشه از آسیا و آفریقا بودند و شبکه همکاری را تشکیل دادند. خوشه‌هایی که گره‌های بیشتر داشتند یعنی پژوهشگران آنها تعامل بیشتری با پژوهشگران بین‌المللی برقرار کرده‌اند.

در بررسی شبکه هم‌رخدادی واژگان در حوزه انتشارات روان‌شناسی سلامت طی دوره مورد بررسی، تعداد کل واژگان، ۴۰۶۵۲ واژه بود که پس از اعمال حد آستانه موردنظر و یکدست‌سازی واژگان ۲۶۶ عبارت اسمی انتخاب و جهت ترسیم نقشه به کار گرفته شد. بدین صورت، تعداد ۵ خوشه مجزا با رنگ‌های متفاوت تشکیل شد (شکل ۲). بررسی نقشه علمی ترسیم‌شده در شکل ۲ نشان داد که این نقشه از تعدادی دایره و خطوط به‌هم متصل تشکیل شده است. دایره، که از آن به نود یا گره تعبیر می‌کنند، نشان‌دهنده واژه یا عبارت اسمی است که نماینده یک مفهوم یا موضوع در پژوهش‌های بررسی‌شده در بازه زمانی موردنظر است و خطوط نیز ارتباط موضوعی بین دو گره را مشخص می‌کنند. هر گره که بزرگ‌تر است، به این معنی است که تعداد رخداد بیش‌تری داشته و با موضوعات بیش‌تری ارتباط برقرار کرده است. یک‌رنگ بودن خوشه‌ها نشان از ارتباط موضوعی پیوسته خوشه‌ها دارد. اندازه دایره‌ها نیز به فراوانی رخداد واژه در خوشه بستگی دارد. بزرگ‌ترین گره هر خوشه معمولاً معرف یا عنوان آن خوشه است.

در جدول ۲ مشخصات خوشه‌های ایجاد شده در شبکه هم‌رخدادی واژگان انتشارات حوزه روان‌شناسی سلامت در پایگاه استنادی WoS ارائه شده است. همان گونه که در این جدول مشاهده می‌شود خوشه ۱ (رنگ قرمز) از ۸۸ گره در حوزه پیشگیری و آموزش سلامت روانی تشکیل شد و عنوان بزرگ‌ترین خوشه را به خود اختصاص داد. خوشه دوم که با رنگ سبز مشخص شده با ۷۲ گره، در زمینه مداخلات روان‌شناسی و روان‌شناسی مثبت‌نگر بود. واژه هایی مانند شادی، امید، رضایت از زندگی، ذهن آگاهی، عاطفه مثبت، آموزش مثبت، احساسات مثبت، روان‌شناسی مثبت، مداخلات روان‌شناسی مثبت و... را در خود جای داد. خوشه چهارم که با عنوان روان‌شناسی تحولی و کووید-۱۹ نامیده شد، در بین خوشه‌ها حائز توجه بود که با شروع همه‌گیری کووید-۱۹ پژوهشگران در این زمینه فعالیت‌های علمی خود را منتشر نموده‌اند و به پیامدهای همه‌گیری که یکی از آنها افسردگی است توجه نموده‌اند. برای تحلیل موضوعات از جمله یافتن موضوعات داغ، موضوعات در حال توجه و موضوعات نوپدید که در آینده پربار خواهند شد از نقشه دیگری که به نقشه چگالی معروف است، استفاده شد. شکل ۳ نگاشت چگالی مربوط به انتشارات حوزه روان‌شناسی سلامت را در بازه زمانی ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۲ میلادی نمایه شده در پایگاه استنادی WoS را نشان داد. نگاشت چگالی از آن جهت که رنگ و نمایی همانند رنگ جزیره در دریا دارد، به نقشه شبه جغرافیایی نیز مشهور است. گرایش‌های موضوعی روی نقشه مطابق با طیف رنگ و درجه اهمیت آن‌ها از رنگ گرم به‌رنگ سرد (یعنی به‌ترتیب بیشتر در معرض توجه بودن گرایش‌های موضوعی تا کمتر موردتوجه قرار گرفتن آن‌ها در انتشارات)، مشخص‌شده‌اند. رنگ قرمز مربوط به گرایش‌های موضوعی بیشتر در معرض توجه است که از آن به موضوعات داغ تعبیر می‌شود و به‌ترتیب رنگ‌های نارنجی، زرد، سبز و آبی روشن و آبی تیره نیز نشان از میزان توجه به گرایش موضوعی از زیاد به کم دارد. در جدول ۳ اطلاعات مربوط به موضوعات نوپدید، در معرض توجه و موضوعات داغ در گرایش های موضوعی انتشارات حوزه روان‌شناسی سلامت ارائه شده است.

یافته‌ها سه دسته از موضوعات داغ، در معرض توجه و نوپدید را در حوزه روان‌شناسی سلامت نشان داد. «موضوعات داغ» مفاهیمی بودند که در تحقیقات پژوهشگران اغلب به آنها پرداخته شده است. مفاهیمی مانند سلامت روان، روان‌شناسی، سلامت ذهن، روان‌شناسی مثبت، تندرستی در این دسته از موضوعات قرار

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]

[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]

گرفتند. «موضوعات در معرض توجه» به مفاهیمی اشاره دارد که کم و بیش در آثار پژوهشگران دیده‌می‌شود. مفاهیمی مانند افسردگی، آموزش سلامت، حمایت اجتماعی، روان‌شناسی بالینی، آموزش‌عالی، بهداشت عمومی، استرس، اضطراب، تاب‌آوری، توان بخشی، دردهای مزمن، انگیزش، معنویت، و سپاس‌گزاری در این دسته قرار گرفتند. «موضوعات نوپدید» به مفاهیمی اشاره دارد که کمتر در انتشارات پژوهشگران به آنها توجه شده است. که از جمله آنها می‌توان به روان‌شناسی ورزشی، بیماری‌های روانی، کیفیت زندگی، کیفیت خواب، سلامت رفتاری، سرطان، مراقبت‌های بهداشتی، درگیری شغلی، بخشش، ورزش، فعالیت‌های بدنی، خوش بینی، سکته، سرمایه روان‌شناختی، معنی در زندگی، نقاط قوت شخصیت، همه‌گیری، پرستاری، انسان، و دین اشاره کرد.

جدول ۱: درصد و فراوانی مدارک نمایه شده در پایگاه استنادی وب آو ساینس با موضوع روان‌شناسی سلامت

تعداد کل استنادهای جهانی	تعداد کل استنادهای محلی	درصد	فراوانی	سال
۴۶۱۴۹	۳۱۶۳	۱۴/۶	۱۶۰۹	۲۰۱۳
۵۳۳۸۸	۳۵۸۹	۱۲/۷	۱۸۶۶	۲۰۱۴
۴۰۵۳۲	۲۵۵۰	۱۷/۷	۱۸۸۰	۲۰۱۵
۴۱۰۲۹	۲۸۱۴	۲۱/۸	۲۱۵۴	۲۰۱۶
۴۲۱۹۸	۲۴۱۵	۷۰/۸	۲۲۸۱	۲۰۱۷
۴۳۹۷۶	۲۳۲۳	۸۸/۸	۲۳۲۹	۲۰۱۸
۳۲۱۸۲	۱۷۷۲	۰۳/۱۱	۲۸۹۲	۲۰۱۹
۳۸۷۷۰	۱۳۹۶	۱۱/۱۳	۳۴۳۹	۲۰۲۰
۲۵۳۱۴	۹۴۰	۷۸.۱۴	۳۸۷۶	۲۰۲۱
۱۱۵۲۵	۳۷۵	۸۶/۱۴	۳۸۹۷	۲۰۲۲
۳۷۵۰۶۳	۲۱۳۳۷	۱۰۰	۲۶۲۲۳	جمع کل

جدول ۲: خوشه‌های تشکیل شده در شبکه هم‌رخدادی واژگان انتشارات حوزه روان‌شناسی سلامت

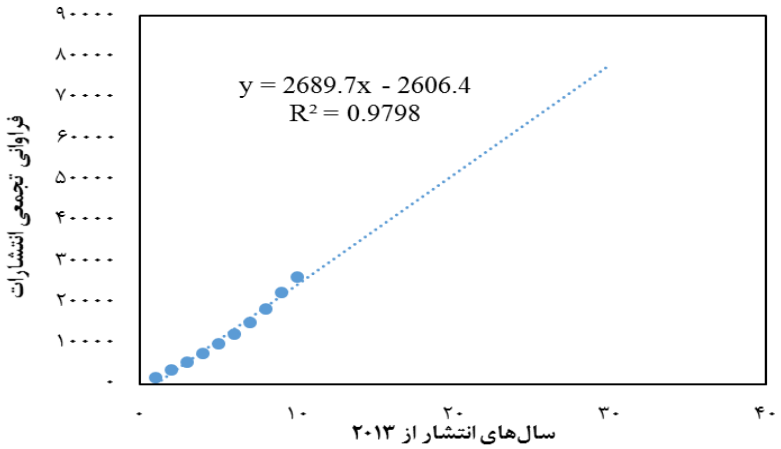
شماره خوشه	رنگ خوشه	عنوان خوشه	تعداد نود یا گره هر خوشه	نمونه‌هایی از گره‌های تشکیل‌دهنده هر خوشه در شبکه علمی ایجاد شده
۱	قرمز	پیشگیری و آموزش سلامت روانی	۸۸	Children, Clinical Psychology, Education, Epidemiology, Intervention, Mental Health, Prevention, Primary Care, Primary Health Care, Psychiatry, Psychology, Psychosocial, Psychotherapy, Public Health Training, Rehabilitation,
۲	سبز	مداخلات روان‌شناختی و روان شناسی مثبت‌نگر	۷۲	Happiness, Hope, Life Satisfaction, Meditation, Mindfulness, Motivation, Positive Affect, Positive Education, Positive Emotions, Positive Psychology, Positive Psychology Interventions, Psychological Capital, Psychological Health, Psychological Well-Being, Resilience, Self-Efficacy Spirituality, Well-Being, Work Engagement, …
۳	آبی	آسیب‌شناسی روانی و روانشناسی اجتماعی	۷۰	Addiction, Coping, Culture, Mental Illness, Psychoanalysis, Psychopathology, Psychosis, Obesity, Race, Social Identity, Social Justice, Social Psychology, Social Support, Sociology, Therapy, Trauma, Violence, Women, …
۴	زرد	روان‌شناسی تحولی و کووید-۱۹	۱۹	-19 Pandemic, Depression, Elderly, Adolescents, Anxiety, Covid Older Adults, Internet, Internet Addiction, Social Media, …
۵	بنفش	سبک زندگی و روان شناسی ورزشی	۱۷	Adaptation, Cognition, Exercise, Exercise Psychology, Health, Physical Activity, Psychological, Quality of Life, Sleep, Sport, Sports Psychology, Stress, …
مجموع			۲۶۶ نود (در اینجا نود یا گره‌ها عبارات اسمی یا واژگان هستند)	

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]

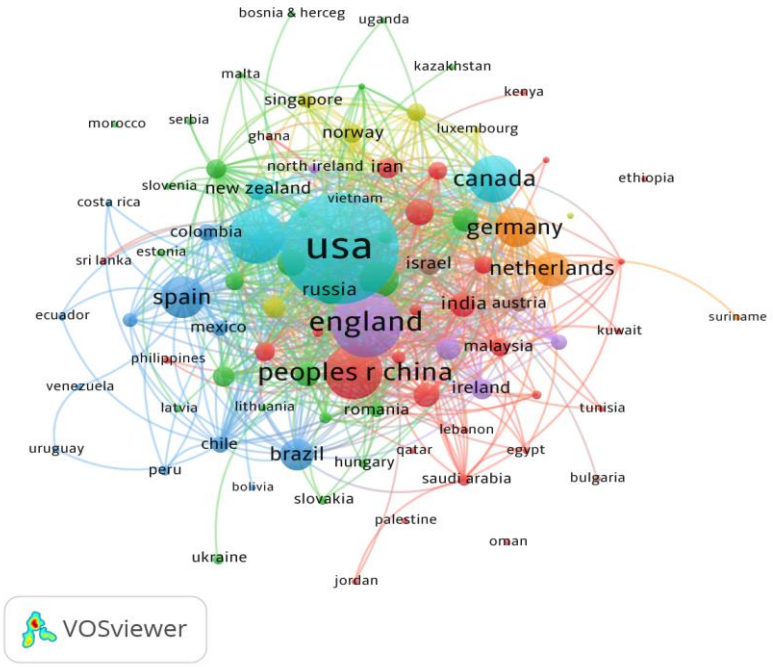
[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]

جدول ۳: اطلاعات مربوط به موضوعات داغ، در معرض توجه و نوپدید در حوزه روان‌شناسی سلامت

انواع موضوعات	رنگ در نقشه چگالی	چند نمونه از نود، واژه یا عبارت اسمی ایجاد شده در نگاشت چگالی
موضوعات داغ	قرمز	سلامت روان، روان‌شناسی، سلامت ذهن، روان‌شناسی مثبت، تندرستی
موضوعات در معرض توجه	نارنجی - زرد	افسردگی، آموزش سلامت، حمایت اجتماعی، روان‌شناسی بالینی، آموزش عالی، بهداشت عمومی، استرس، اضطراب، تاب‌آوری، توان‌بخشی، دردهای مزمن، انگیزش، معنویت، سپاس‌گزاری...
موضوعات نوپدید یا کمتر توجه شده در انتشارات پژوهشگران	آبی - سبز	روان‌شناسی ورزشی، بیماری‌های روانی، کیفیت زندگی، کیفیت خواب، سلامت رفتاری، سرطان، مراقبت های بهداشتی، درگیری شغلی، بخشش، ورزش، فعالیت‌های بدنی، خوش‌بینی، سکته، سرمایه روان‌شناختی، معنا در زندگی، نقاط قوت شخصیت، همه‌گیری، پرستاری، انسان، مذهب

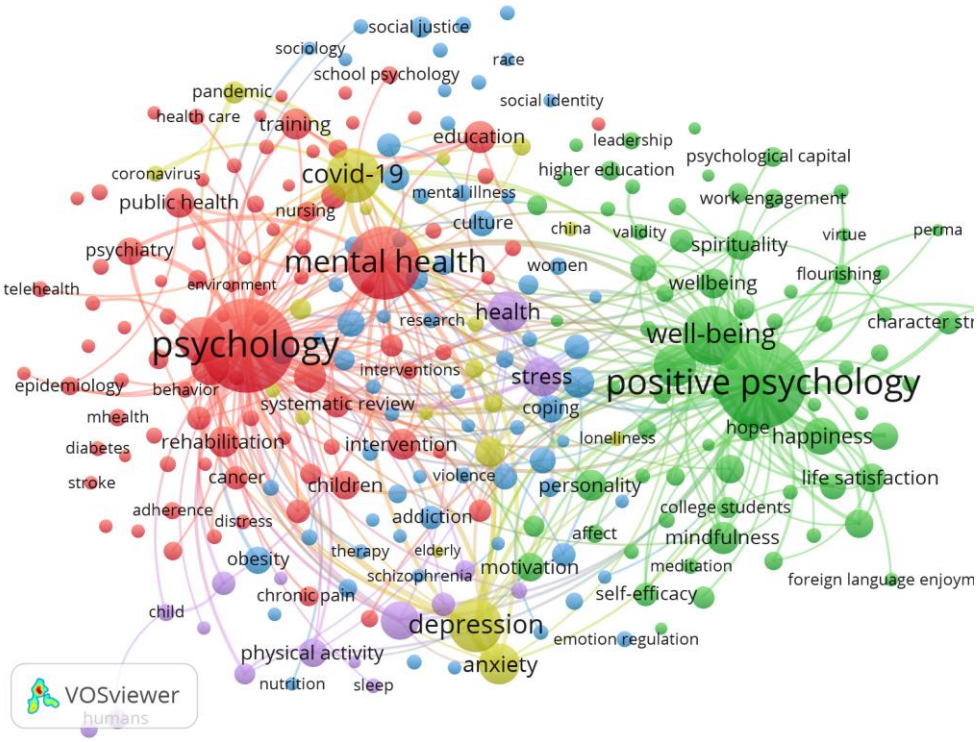
نمودار ۱: همبستگی بین فراوانی تجمعی و زمان انتشارات، در حوزه روان‌شناسی سلامت

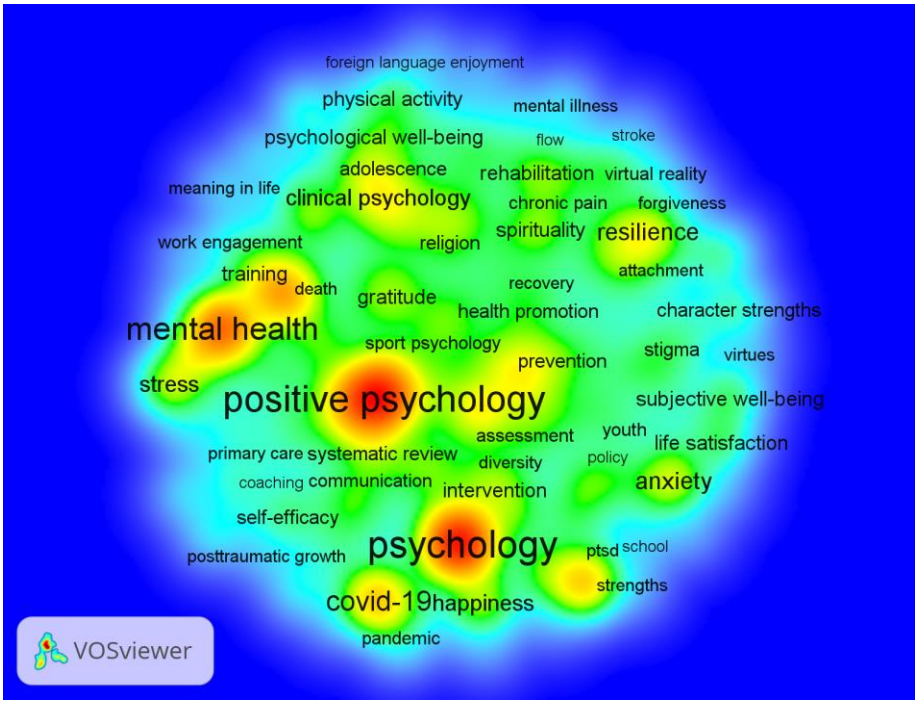
شکل ۱: نگاشت علمی شبکه همکاری کشورهای مشارکت‌کننده در انتشار مدارک حوزه روان‌شناسی سلامت

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]

[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]

شکل ۲: نگاشت علمی شبکه هم‌رخدادی واژگان در حوزه روان‌شناسی سلامت

شکل ۳: نگاشت چگالی انتشارات در حوزه روان‌شناسی سلامت

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]

[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های این مطالعه نشان داد فراوانی تولیدات علمی در حوزه روان‌شناسی سلامت در سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۲۲ روند صعودی و روبه رشدی داشت که با یافته‌های خاصه و همکاران [۲۸]، حاصلی و همکاران [۲۳]، قاسمیان و همکاران [۱۱]، غفاری و همکاران [۸] همسو بود. همچنین با نتایج مطالعه Wu و همکاران [۲۰] در تحلیل آثار گناه در اختلال روان‌شناختی، با نتایج مطالعه Yi و همکاران [۱۸] در زمینه تولیدات علمی تاب‌آوری روان‌شناختی، و با نتایج مطالعه Flujas و همکاران [۱۵] در مداخلات بر پایه فناوری در روان‌شناسی بالینی و سلامت و با نتایج مطالعه Luo و همکاران در تحلیل کتاب‌سنجی تحقیقات فناوری سلامت [۱۳] همخوانی داشت. از دلایل افزایش انتشارات در این حوزه می‌توان به افزایش توجه به اهمیت روان‌شناسی سلامت در دوره بعد از همه‌گیری کووید-۱۹ نسبت به قبل از آن اشاره کرد که بعد از همه‌گیری، فراوانی انتشارات علمی در این حوزه تقریباً دو برابر شد. همچنین افزایش تعداد گروه‌های آموزشی مرتبط با حوزه روان‌شناسی سلامت، بین‌رشته‌ای بودن این حوزه، و سیاست‌گذاری‌های علمی در جهت اختصاص بودجه‌های تحقیقاتی در دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی برای پیاده‌سازی سلامت فردی و اجتماعی، ممکن است در رشد تولیدات علمی این حوزه مؤثر باشند.

دیگر نتایج مطالعه حاضر مشخص کرد آمریکا، انگلیس و چین سه کشور برتر در انتشار پژوهش‌های حوزه روان‌شناسی سلامت در بازه زمانی ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۲ بودند، که با نتایج مطالعه Wu و همکاران [۲۰] و Wang و همکاران [۱۹] همسو بود. همچنین نتایج مطالعه بیگلو و چخماچی در بررسی یک دهه تولیدات علمی روان‌شناسی ایران، نشان داد آمریکا و انگلیس در رتبه‌های اول و دوم قرار دارند که با نتایج پژوهش حاضر همسو بود [۷]. نتایج مطالعه حاضر مشخص کرد چین در رتبه سوم قرار گرفت. هرچند یافته‌های مطالعه بیگلو و چخماچی نشان داد آلمان در انتشارات حوزه روان‌شناسی در رتبه سوم قرار داشت که با نتایج پژوهش حاضر همسو نیست. اهمیت روان‌شناسی سلامت از یک سو و رشد تولیدات علمی از سوی دیگر، برخی از کشورهای دارای نظام سرمایه داری مانند آمریکا و انگلیس را بر آن داشته تا در این حوزه از دانش جایگاه نخست را کسب نمایند. از سوی دیگر در کشورهایی مانند چین و استرالیا نیز، داشتن پژوهشگران و ظرفیت‌های پژوهشی، امکانات آموزشی و تجهیزات به‌روز آزمایشگاهی و.. در کسب جایگاه های برتر این کشورها، بی‌تأثیر نبوده است. همچنین کشور ایران در حوزه انتشارات روان‌شناسی سلامت در بین کشورهای جهان رتبه بیستم را به‌دست آورد. هر چند یافته‌های مطالعه بیگلو و چخماچی [۷] نشان داد ایران در تولیدات علم روان‌شناسی در سال ۱۳۹۱ در رتبه ۲۹ قرار داشت که با نتایج پژوهش حاضر همسو نیست و رتبه ایران در طی یک دهه، حدود ۹ رتبه ارتقا یافته است با این وجود، به نظر می‌رسد رتبه بیستم نیز جایگاه مناسبی برای پژوهشگران ایران نیست و فعالیت بیشتر در این حوزه نیازمند توجه، حمایت، سیاستگذاری و برنامه‌ریزی علمی و نیز تخصیص بودجه‌های خاص است.

دیگر یافته‌های مطالعه حاضر نشان داد مجله Frontiers In Psychology، بیشترین تعداد تولیدات علمی حوزه روان‌شناسی سلامت را منتشر نمود که با نتایج مطالعه Wang و همکاران [۱۹] همسو بود. این مجله از سال ۲۰۱۰ توسط انتشارات Frontiers در سوئیس منتشر شده است، در سال ۲۰۲۲ دارای ضریب تأثیر ۳/۸ بوده و با قرار گرفتن در چارک اول (Q1) از جمله مجلات باکیفیت در حوزه روان‌شناسی در جهان شناخته شده است و اغلب محققان این مجله را برای انتشار آثارشان انتخاب می‌کنند. توجه به میانگین استناد به مدارک در مجله‌های پیشرو، نشان داد که لزوماً مجله‌هایی که تعداد بیشتری از موضوعات روان‌شناسی سلامت را منتشر نموده اند، استنادهای بیشتری دریافت نکرده‌اند. مثلاً مجله Frontiers in Psychology با دارابودن بالاترین فراوانی انتشار مدارک یعنی ۱۰۶۸ مدرک دارای ۶۲,۱۴ میانگین استناد بود درصورتی‌که مجلاتی مانند International Journal of Environmental Research and Public Health وCochrane Database of Systematic Reviews و American Psychologist و Psychiatria Danubina که به‌ترتیب در جایگاه دوم، دوازدهم، هشتم و پنجم از نظر فراوانی انتشار مدارک این حوزه قرار داشتند؛ همه این مجلات دارای میانگین استنادی بیش از ۹۲ بودند. بررسی این نکته برای پژوهشگران حوزه روان‌شناسی سلامت چراغ راهی است تا علاوه بر انتخاب مجلاتی که علاقه‌مند به چاپ و نشر مقالات حوزه روان‌شناسی سلامت هستند، به مجلاتی که مورد استقبال دیگر پژوهشگران هستند نیز توجه کنند، هرچند که اصل و کیفیت مقالات، از معیارهای مهم استنادگیری و موردتوجه واقع‌شدن، مقالات محسوب می‌شود.

دیگر یافته‌های این مطالعه نشان داد از ۱۵۶۰۷ دانشگاه و مؤسسه فعال در حوزه روان‌شناسی سلامت، سه دانشگاه Univ Melbourne،

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]
[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]

Univ Michigan، و UCL از نظر تعداد انتشارات و سه دانشگاه Univ Michigan، Harvard Univ و UCL از نظر دریافت تعداد استناد جهانی پیشرو بودند. هر چند دانشگاه هاروارد از نظر تعداد انتشارات با ۱۷۱ مدرک در رتبه دوازدهم قرار داشت اما از نظر دریافت استناد در رتبه دوم قرار گرفت، این موضوع تأثیرگذار بودن انتشارات این دانشگاه را نشان داد. هرچند نتایج مطالعه Wang و همکاران [۱۹] در روان‌شناسی مثبت‌نگر نیز نشان داد که دانشگاه هاروارد مولدترین سازمان بود که با نتایج پژوهش حاضر همسو بود.

یافته‌های دیگر این مطالعه نشان داد شبکه همکاری کشورها از ۸ خوشه تشکیل شده بود. خوشه یک از نظر تعداد گره، بزرگ‌ترین خوشه بود و با حضور کشورهای بنگلادش، مصر، اتیوپی، غنا، هند، اندونزی، ایران، ژاپن، اردن، کنیا، کویت، لبنان، مالزی، نیجریه، عمان، پاکستان، فلسطین، چین، فیلیپین، قطر، عربستان سعودی، آفریقای جنوبی، کره‌جنوبی، سریلانکا، تایوان، تایلند، تونس، ترکیه، امارات، و ویتنام تشکیل شده بود، یافته‌های این مطالعه نشان داد تمام کشورهای این خوشه از قاره‌های آسیا و آفریقا بودند و شبکه همکاری را تشکیل دادند. هرچند پژوهشگران این خوشه با توجه به تعداد گره‌ها و خطوط، تعامل بیشتری با پژوهشگران بین‌المللی برقرار کرده‌اند، اما به نظر می‌رسد پژوهشگران این خوشه لازم است با سایر پژوهشگران کشورهای پیشرو، اعم از کشورهای اروپایی و آمریکایی در حوزه روان‌شناسی سلامت تعامل و همکاری داشته باشند. چرا که نتایج مطالعه حاضر نشان داد کشورهای آمریکایی و اروپایی در این زمینه پیشرو بودند.

با ترسیم نقشه شبکه هم‌رخدادی واژگان در حوزه روان‌شناسی سلامت پنج جریان علمی شناسایی شد که با عناوین «پیشگیری و آموزش سلامت روانی»، «مداخلات روان‌شناختی و روان‌شناسی مثبت‌نگر»، «آسیب‌شناسی روانی و روان‌شناسی اجتماعی»، «روان‌شناسی تحولی و کووید-۱۹»، و «سبک زندگی و روان‌شناسی ورزشی» نام‌گذاری شدند. خوشه اول که در زمینه «پیشگیری و آموزش سلامت روانی» بود و به‌عنوان بزرگ‌ترین خوشه شناسایی شد. در این خوشه واژه‌هایی مانند کودکان، روان‌شناسی‌بالینی، آموزش، اپیدمیولوژی، مداخله، سلامت روان، پیشگیری، مراقبت‌های اولیه، مراقبت‌های بهداشتی اولیه، روانپزشکی، روان‌شناسی، روان‌شناسی اجتماعی، روان‌درمانی، آموزش بهداشت عمومی، و توان بخشی قرار داشتند. خوشه دوم در زمینه «مداخلات روان‌شناختی و روان‌شناسی مثبت‌نگر» بود. واژه‌هایی مانند شادی، امید، رضایت از زندگی، ذهن‌آگاهی، عاطفه مثبت، آموزش مثبت‌نگری، احساسات مثبت، روان‌شناسی مثبت‌نگر، مداخلات روان‌شناسی مثبت‌نگر و... را در خود جای‌داده است. خوشه سوم با عنوان «آسیب‌شناسی روانی و روان‌شناسی اجتماعی» نامیده شد و با حضور واژه‌هایی مانند اعتیاد، مدارا، فرهنگ، بیماری روانی، روان‌کاوی، آسیب‌شناسی روانی، روان پریشی، چاقی، نژاد، هویت اجتماعی، عدالت اجتماعی، روان‌شناسی اجتماعی، حمایت اجتماعی، جامعه‌شناسی، درمان، تروما، خشونت، و زنان شکل‌گرفت. خوشه چهارم که با عنوان «روان‌شناسی تحولی و کووید-۱۹» نامیده شد، در بین خوشه‌ها حائز توجه بود که با شروع همه‌گیری کووید-۱۹ پژوهشگران در این زمینه فعالیت‌های علمی خود را منتشر نموده‌اند و به پیامدهای همه‌گیری که یکی از آنها افسردگی بود و می‌توانست سلامتی افراد جامعه را تحت‌تأثیر قرار دهد، توجه نموده‌اند. در این خوشه نیز واژه‌هایی از قبیل نوجوانان، اضطراب، همه‌گیری کووید-۱۹، افسردگی، میانسالان، سالمندان، اینترنت، اعتیاد به اینترنت، و رسانه‌های اجتماعی قرار داشتند. این یافته‌ها با نتایج مطالعه فلوجاس و همکاران [۱۵] در زمینه مداخلات بر پایه فناوری در روان‌شناسی بالینی و سلامت، همسو بود. در خوشه پنجم واژه‌هایی در حوزه سبک زندگی و فعالیت فیزیکی مانند سازگاری، شناخت، ورزش، سلامت، فعالیت بدنی، روان‌شناسی، کیفیت زندگی، خواب، تمرین، روان‌شناسی ورزشی، استرس قرار داشتند. به نظر می‌رسد در این پنج خوشه به موضوعات مهم حوزه روان‌شناسی سلامت پرداخته شده است و پژوهشگران به موضوعاتی که با سلامت افراد جامعه سروکار دارد توجه نموده‌اند؛ حتی خوشه‌های تشکیل شده در زمینه روان‌شناسی تحولی و کووید-۱۹ نشان از توجه روان‌شناسان سلامت به این موضوع مهم بود. خوشه دیگر در زمینه غافل نشدن از سبک زندگی و فعالیت‌های ورزشی در طول حیات و به‌ویژه در دوران همه‌گیری بود که نشان داد پژوهشگران علاوه بر ابعاد روانی سلامت، به ابعاد جسمی و فیزیکی سلامتی نیز توجه نموده‌اند. هر چند این دسته اخیر در مطالعه حاضر جزء موضوعات نوظهور در حوزه روان‌شناسی سلامت شناسایی شد؛ ولی به هر روی، نشان از توجه پژوهشگران به این موضوع مهم دارد.

یافته‌های مطالعه حاضر سه دسته از موضوعات داغ، در معرض توجه و نوپدید را در حوزه روان‌شناسی سلامت شناسایی کرد. از «موضوعات داغ» می‌توان به مفاهیمی مانند سلامت روان، روان‌شناسی، سلامت ذهن، روان‌شناسی مثبت‌نگر، تندرستی اشاره

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]
[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]

کرد. مفاهیمی مانند افسردگی، آموزش سلامت، حمایت اجتماعی، روان‌شناسی بالینی، آموزش عالی، بهداشت عمومی، استرس، اضطراب، تاب‌آوری، توان‌بخشی، دردهای مزمن، انگیزش، معنویت، و سپاس‌گزاری، در دسته «موضوعات در معرض توجه» قرار گرفتند. همچنین در دسته «موضوعات نوپدید» مفاهیمی مانند روان‌شناسی ورزشی، بیماری‌های روانی، کیفیت زندگی، کیفیت خواب، سلامت رفتاری، سرطان، مراقبت‌های بهداشتی، درگیری شغلی، بخشش، ورزش، فعالیت‌های بدنی، خوش‌بینی، سکته، سرمایه روان‌شناختی، معنی در زندگی، نقاط قوت شخصیت، همه‌گیری، پرستاری، انسان، و دین قرار داشتند. نتایج مطالعه Wu و همکاران (۲۰۲۳) نیز درباره آثار گناه در اختلال روان‌شناختی پنج کلید واژه متداول شامل «کیفیت زندگی»، «افسردگی»، «مدیریت»، «اضطراب» و «همه گیری» را شناسایی کردند [۲۰] که با یافته‌های مطالعه حاضر همسو بود. همچنین یافته‌های مطالعه حاضر با نتایج مطالعه گرایی و همکاران [۳۰]، جعفری و همکاران [۲۹]، حاصلی و همکاران [۲۳]، وانگ و همکاران [۱۹]، لو و همکاران [۱۳]، مصطفوی و همکاران [۱۰]، غفاری و همکاران [۸]درباره کشف موضوعات و روندهای نوظهور، کشف خوشه‌ها و گرایش‌های جدید در حوزه روان‌شناسی همسو بود. به نظر می‌رسد مطالعه موضوعات در معرض توجه و نوظهور می‌تواند به پژوهشگران حوزه سلامت در شناسایی خلأها و جبهه‌های پژوهشی در جهت انجام تحقیقات بیشتر کمک کند. آگاهی بیشتر نسبت به مسائل سلامت روان و تحقیقات انجام شده در کشورهای پیشرفته و در حال توسعه نشان می‌دهند که مسائل سلامت روان از دیدگاه‌های گوناگون بیش از آن‌چه در گذشته گمان می‌رفت اهمیت دارند و این موضوع همت و توجه محققان و سیاست‌گذاران مراکز آموزشی و پژوهشی را می‌طلبد تا تحقیقات خود را به‌سمت اولویت‌ها و نیازهای واقعی جامعه سوق دهند [۷].

مطالعه حاضر از معدود مطالعات کتاب‌سنجی بود که با به‌کارگیری نرم‌افزارهای ترسیم نقشه علمی (Histcite و VOSviewer) برای ارائه بینشی جدید استفاده کرد تا چشم‌اندازی از مطالعات یک دهه اخیر حوزه روان‌شناسی سلامت را ترسیم کند که در مطالعات قبلی به طور جامع انجام نشده بود. باوجود این، مطالعه حاضر دارای محدودیت‌هایی نیز بود، اولاً این پژوهش با به‌کارگیری داده‌های نمایه شده در پایگاه استنادی WoS انجام شد و از سایر پایگاه‌های علمی استفاده نشد، ثانیاً داده‌ها با به‌کارگیری راهبرد جستجوی ویژه این پژوهش، استخراج، و سپس تحلیل شدند، احتمال از قلم افتادن برخی پژوهش‌های مرتبط وجود دارد.

بنابراین؛ باتوجه‌به یافته‌های مطالعه حاضر، مشخص شد که تحقیقات مربوط به حوزه روان‌شناسی سلامت در کشورهای رو به پیشرفت، از جمله ایران چندان موردتوجه واقع نشده است. به نظر می‌رسد انجام پژوهش در این زمینه اجتناب‌ناپذیر باشد. در نتیجه، پیشنهاد می‌شود از پژوهشگران این حوزه برای انجام مطالعات علمی، حمایت‌های لازم صورت گیرد. پیشنهاد دیگر تعیین کاربرد واژگان مشابه در گرایش‌های موضوعی پژوهشگران ایرانی حوزه روان‌شناسی سلامت در بازه‌های زمانی موردنظر و بررسی نسبت‌های آن با به‌کارگیری شاخص‌های دیگر علم‌سنجی، از جمله شاخص‌های درجه‌ای، بردار ویژه، نزدیکی و بینابینی است. همچنین پیشنهاد می شود همین پژوهش در دوره‌های زمانی متفاوت با به‌کارگیری پایگاه های ملی و بین‌المللی مانند ISC، Scopus، Pubmed و... انجام شود. بررسی شبکه هم‌استنادی و هم‌تالیفی نویسندگان حوزه روان‌شناسی سلامت در سطح بین‌المللی و تعیین جایگاه کشور ایران در این حوزه نیز می‌تواند موضوع پژوهش‌های آینده باشد. یافته‌های این پژوهش به پژوهشگران ایرانی کمک می‌کند تا با موضوعات داغ، در معرض توجه و نوپدید در حوزه روان‌شناسی سلامت آشنا شوند و پژوهش‌های جدید خود را به سمت موضوعات نوظهور سوق دهند. در پژوهش حاضر نویسندگان و دانشگاه‌های فعال در حوزه روان‌شناسی سلامت معرفی شد. این اطلاعات ازاین‌رو برای پژوهشگران ایرانی مفید است که علاوه بر آشنایی با مراکز فعال علمی در حوزه روان‌شناسی سلامت، می‌توانند پژوهشگران برجسته از سایر نقاط دنیا را بشناسند و فرصتی برای همکاری‌های علمی و پژوهشی با آنها ایجاد نماید. یافته‌ها نشان داد تولیدات علمی ایرانیان در حوزه روان‌شناسی سلامت در رتبه بیستم قرار داشت، این موضوع می‌تواند موردتوجه سیاست‌گذاران علمی قرار گیرد تا با سیاست‌گذاری علمی در جهت افزایش کمیت و کیفیت پژوهش‌ها اقدام نمایند که منجر به بهبود رتبه علمی ایران در مراکز رتبه‌بندی علمی شود. یافته‌های پژوهش حاضر به پژوهشگران ایرانی کمک می‌کند تا از تجربیات کشورهای پیشرو در حوزه روان‌شناسی سلامت بهره‌مند شوند و جهت‌گیری راهبردی پژوهش‌های خود را مشخص نمایند. این رویکرد باعث می‌شود تا پژوهش‌های ایرانیان هم از نظر کیفیت و هم از نظر تأثیرگذاری در سطح مطلوب‌تری قرار گیرد. به‌طورکلی نتایج پژوهش حاضر نقش مهمی در سیاست

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]
[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]

گذاری‌های آینده حوزه روان‌شناسی سلامت و حوزه‌های مرتبط با آن داشت، تحلیل روند و مصورسازی حاصل از این پژوهش می‌تواند به پژوهشگران و سیاست‌گذاران علمی، در درک و آگاهی از شبکه پژوهشی و موضوعات کلیدی این حوزه کمک نماید و مسیر تکامل این حوزه دانشی را هموار سازد.

سهم نویسندگان

افشین حمدی‌پور: نظارت علمی بر مطالعه و مشارکت در تدوین مقاله
هاشم عطاپور: نظارت علمی بر مطالعه و مشارکت در تدوین مقاله
رسول حشمتی: نظارت علمی بر مطالعه و مشارکت در تدوین مقاله
آرزو غیبی: گردآوری و تحلیل داده‌ها و نگارش پایان‌نامه

تشکر و قدردانی

پژوهش حاضر حاصل پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد رشته علم‌سنجی بود که با حمایت‌های مدیران محترم دانشگاه تبریز انجام شد. بدین وسیله نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از حمایت‌های همکاران گرامی تقدیر و تشکر نمایند. ضمناً کلیه نویسندگان این مقاله اعلام می‌دارند هیچ‌گونه تعارض منافعی ندارند.

منابع

1. Saffarinia M. Social factors of Health psychology in Iran. Health Psychology 2014; 3: 102-19 [Persian]
2. Ogden J. Health Psychology. 7th Edition, McGraw Hill / Europe, Middle East & Africa: UK 2023
3. Sadoughi M, Tamannai far MR. Health psychology. 1st Edition, Academic Center for Education, Culture and Research (ACECR): Esfahan, 2009 [Persian]
4. Kolivand PH, Kazemi H. The Effects of COVID-19 on Mental Health, Socio-Economic Issues, and Social Interactions in Tehran: A Pilot Study. The Neuroscience Journal of Shefaye Khatam 2021; 9: 100-10 [Persian]
5. The impact of COVID-19 on the mental health of adolescents and youth. Access date: 7/18/2023. Available from: https://www unicef org/lac/en/impact-COVID-19-mentalhealth-adolescents-and-youth
6. Chang Y-W, Huang M-H, Lin C-W. Evolution of research subjects in library and information science based on keyword, bibliographical coupling, and co-citation analyses. Scientometrics 2015; 105: 2071-2087
7. Biglu MH, Chakhmachi N. A decade of Iranian psychology scientific productions in Web of Science database. Journal of Mazandaran University of Medical Sciences 2013; 22: 294-95 [Persian]
8. Ghaffari S, Zakiani S, Maleki I. Evaluation of scientific productions of Psychology Researchers in the ISI citation system during 2013-2017: Scientific Study. Journal of Modern Medical Information Sciences 2019; 5: 33-40 [Persian]
9. Sharifi V, Rahimi Movaghar A, Mohammadi MR, et al. Analysis of Iran's Mental Health Research Over 3 Decades: A Scientometric Study. Advances in Cognitive Sciences 2003; 5: 1-16 [Persian]
10. Mostafavi I, Esmaeil Pounaki E, Khoieni S. Co-authoring Patterns and Subject Trends of Scientific Documents Produced by Psychology Researchers at Universities of Tehran City in Web of Science Database. Scientometrics Research Journal 2021; 7: 183-202 [Persian]
11. Ghasemian A, Nojavan F, Asnafi A, Zohorifar f. Analysis of research outputs in the field of psychology and their presence in scientific social media. Knowledge Retrieval and Semantic Systems. Access date: 7/20/2023. Available from: https://jks.atu.ac.ir/article_14492.html [Persian]
12. Schui G, Krampen G. Bibliometric analyses on the emergence and present growth of positive psychology. Applied Psychology: Health and Well-Being 2010; 2: 52-64
13. Luo X, Wu Y, Niu L, Huang L. Bibliometric Analysis of Health Technology Research: 1990~2020. International Journal of Environmental Research and Public Health 2022; 19: 9044
14. Ogden J. Health Psychology. In: Naidoo J, Wills J, eds., Health Studies: An Introduction. 4th Edition, Springer Singapore: Singapore, 2022
15. Flujas-Contreras JM, García-Palacios A, Gómez I. Technology in psychology: a bibliometric analysis of technology-based interventions in clinical and health psychology. Informatics for Health and Social Care 2023; 48: 47-67
16. Tajudeen FP, Bahar N, Maw Pin T, Saedon NI. Mobile technologies and healthy ageing: A bibliometric analysis on publication trends and knowledge structure of mHealth research for older adults. International Journal of Human–Computer Interaction 2022; 38: 118-30
17. Norris E, Prescott A, Noone C, et al. Establishing open science research priorities in health psychology: a research prioritisation Delphi exercise. Psychology & Health 2024; 39: 1218-1242
18. Yi L-J, Liu Y, Tang L, et al. A Bibliometric Analysis of the Association between compassion fatigue and psychological resilience from 2008 to 2021. Frontiers in Psychology 2022; 13: 1-18

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]
[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]

19. Wang F, Guo J, Yang G. Study on positive psychology from 1999 to 2021: A bibliometric analysis. Frontiers in Psychology 2023; 14: 1101157
20. Wu J, Zou J, Yang Q, et al. The effects of scar in psychological disorder: A bibliometric analysis from 2003 to 2022. International Wound Journal 2024; 21: e14373
21. Atapour H, Akbarnejad R, Hamdipour A, Majidi A. Scientometric Analysis and Visualization of Clinical Psychology Researches Based on Articles Indexed Web of Science from 2014 to 2018. Journal of Modern Psychological Researches 2019; 14: 1-17 [Persian]
22. Hamdipour A, Atapour H, Zardary S. 50 years of research in the psychotherapy: a scientometric study. Journal of Modern Psychological Researches 2020; 15: 87-108 [Persian]
23. Haseli D, Riahinia N, Farshid R. Publications of psychology in the top 10 Iranian universities in Scopus from 1969 to 2022: A bibliometric analysis. Caspian Journal of Scientometrics 2023; 10: 86-102 [Persian]
24. Hamdipour A, Bigdeli Z. Citation analysis on the Innovation Diffusion research global trends. Journal of Studies in Library and Information Science 2015; 6: 1-18 [Persian]
25. Soleimanzade Najafi NS, Asemi A, CheshmehSohrabi M, Shabani A. Scientific articles in "Internet of Things": A bibliometric and co-word analysis in MEDLINE. Payesh (Health Monitor) Journal 2018; 17: 507-20 [Persian]
26. Serati Shirazi M, Goltaji M. An Altmetric Study on Scientific Articles of “Health Literacy” in Social Media. Payesh (Health Monitor) Journal 2018; 17: 249-56 [Persian]
27. Soleimanzade Najafi NS, Ashrafi-rizi H, Shahrzadi L, Taheri B. The study of outputs and collaboration of Iranian researchers in disaster in Scopus citation database from 1999 to 2013. Payesh (Health Monitor) Journal 2015; 14: 587-96 [Persian]
28. Khasseh AA, Zakiani S, Soheili F. Analysis of Iranian Breast Cancer Research: A Scientometric Study. Payavard Salamat 2018; 12: 161-74 [Persian]
29. Jafari s, Farshid R, Jabbari L. Thematic analysis of COVID 19 studies in five large continents. Scientometrics Research Journal 2020; 6: 277-97 [Persian]
30. Geraei E, Farshid R, Faraji F. Co-word analysis in nursing science. Caspian Journal of Scientometrics 2021; 8: 44-57 [Persian]

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-17]

[DOI: 10.61186/payesh.24.3.341]